

քանները համար», Պրոֆ. Կոլբախի—գեղարուեստի ազդեցութիւնը կրօնի վրայ եզրկատարութեամբ, Ասորաքարեւոյնութեամբ և էլլադայութեամբ (Յունաստանութեամբ), Պրոֆ. Սամուէլ Այվէսկեռիս (Զիւհադօ քաղաքից) «Survivole of Ancient Semitic Religion Sirian Centres of Moslom and Christian Influence», անդարդացած ազդեցիկ կրօնական հասկացողութիւնները:

Առաջին սեկցիայութեամբ պրոֆ. Զեյլէր (Բերլինից) պէտք է զեկուցանէր «Մեքսիքական կրօնի հիմնական դժեքի մասին»:

Վենչեսլաւ Սերօշեակին (Վարշաւայից) պէտք է կարդար.— Այնոսների կրօնը եսօ կղզու վրայ: Երկրորդ սեկցիայութեամբ դօքտոր Լաուֆէր (Զինաստանից)—«Զինաստանի հրէաների պատմութիւնից» հիմնութեամբ նրանց թողած արձանագրութիւնները վրայ: Այնուհետեւ Մարտին Մայերը—քարոզիչ (Բերլինից)—Արգենթինացի իրօք կրօնապէս անտարբէր են, և այլն: Այլ սեկցիաներում արդէն նշանակուած էին հետեւեալ զեկուցումները.—

Գիւլար (արեւելեան կենդանի լեզուների ուսուցչապետ Փարիզի համալսարանութեամբ) պէտք է կարդար.— «Մահմէդական ռաքիօնալիզմը X դարում»:

Տենդէրը—Հրէից կացութիւնը մարդկութեան զարգացման պատմութեան ընթացքում:

Առաքելեան՝ խմբագիր «Մշակ» լրագրի (Թիֆլիզութեամբ)—«Հայոց հին կրօնը»:

Ուսուցչապետ Կոլբախը—Ունգարիայի Պոլիթէյիզմի մասին»:

Սամուէլ Ֆրիս—(Ստոնհիլմից) «Ինչ կնշանակի Աստուածաշնչի մէջ յիշուած «իշխան աշխարհիս այսմիկ» դարձումը» և այլն:

Յիշեալ համաթողովն արդէն կայացած է և հետեւանքի մասին կաշխատենք տեղեկութիւն առաջ ընթերցողներին, որքան մեզ հնարաւորութիւն կը տան լրագրական տեղեկութիւնները:

ՊՐԱԽՕՍԼԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Յունիս և յուլիս ամիսներին եկեղեցական հասարակական կեանքում տեղի ունեցաւ զգալի փոփոխութիւն.— 1) հրատարակուեց կառավարիչ Սենատի մեկնութիւնը տօնական հանգրոտութեան վերաբերութեամբ և 2) շնացող ամուսիններին, որոնք ամուսնալուծութեամբ զրկուած էին ամուսնանալու իրաւունքից, թոյլ տրուեց եկեղեցական որոշ ապաշխարութիւնից յետոյ, կրկին ամուսնանալ: Տօնական աշխատանքի և հանգստութեան վերաբերութեամբ եղած վէճը շատ և շատ

հին է, նոր հառադարանից առաջ էլ նա դոյութիւն ունէր և մենք այդ մասին ունինք Փրկչի հրաշալի պատասխանը Աւետարանի էջերում. — (Աւետ. Մատթէոսի գլուխ ԺԲ. 1—12) բայց ի՞նչ կանէք, երբ նոյն Աւետարանի քարոզիչները ամենից քիչ են հետաքրքրւում Աւետարանի ճշմարիտ բովանդակութեամբ: Գեռ մօտիկ անցեալում Ռուսաստանի կրօնական և աշխարհական մամուլը ամենայն ճիշդ էր թափում՝ բռնի անդործութիւն հրատարակելու և այդ հիմնում էր ի պաշտպանութիւն աշխատաւորներին, բանւոր դատակարգի՝ մարդասիրաբար. եռանդոտ հոգւորականներն ու ոստիկանները առիթից օգտուելով և ոչ մի հանգամանքի վրայ ուշադրութիւն չբարձնելով, արծա՛նադրութիւններ էր, որ կազմել էին տալիս կիրակին սուրբ չբարձր և աշխատող գիւղացիների դէմ և շինական և շրջանական դատարանները լցւում էին հաղարաւոր բողոքներով, որոնց հետևանքը լինում էր գիւղացիների բանտարկութիւնն ու տուգանելը: Իսկ քաղաքներում՝ բռնի տնդործութեան դատապարտուած մարդկանց ահադին խմբերը, հնարաւորութիւն և միջոց չունենալով տօն օրերն արդիւնաւոր կերպով անցկացնելու, անձնատուր էին լինում հարբեցութեան և շնութեան: Կառավարիչ Սենատի մեկնութիւնը վերջ դրեց բռնի անդործութեան և ի նկատի ունենալով երկարատեւ ձմռան և բազմաթիւ տօնների շնորհիւ առաջ եկած գիւղական տնտեսութեան քայքայուած դրութիւնը, թոյլատրեց կիրակնօրեայ աղատ աշխատանքը՝ որոշ հսկողութիւն և պայմաններ սահմանելով դրամատէրերի և բանւորների համար գործարաններում:

Ինչպէս վերև յիշեցինք երկրորդ նշանաւոր կարգադրութիւնը ամուսնալուծութեամբ ամուսնանալու իրաւունքից զրկուածներին՝ որոշ ապաշխարանքից յետոյ ամուսնանալու իրաւունք տալն է: «Церковный Вѣстникъ» շաբաթաթերթը մարդասիրական մի ահա է համարում այդ՝ պատժուած ամուսնիների համար: Հակառակ լինելով ամուսնալուծութեան՝ բացի որոշ դէպքերից, երբ ամուսնացողներից մինը անյայտացած է, ցմահ աքսորուած կամ միանգամայն անբուժելի՝ հոգեպէս և ֆիզիքապէս, մենք չենք կարող մեր ուրախութիւնը չը յայտնել այդ նոր օրէնքի հրատարակութեան վերաբերութեամբ և այդպէս պատճառով, որ ամուսնաթող շնացողներին վերադարձնելով վերօտին ամուսնանալու իրաւունքը, որոշ չափով պաշտպանում են այն անմեղ բազմաթիւ անձինք, որոնք անշուշտ զոհ պէտք է դառնային անդուսպ—անամուսին շնացողներին: Անշուշտ այդ օրէնքը, որը տասը տարուց ի վեր գործադրւում է

Հայաստանեաց եկեղեցում, ահագին նշանակութիւն կունենայ պրաւօսլաւ եկեղեցու զաւակներն համար և որոշ չափով վերջ կըզննի շնութեան և ապարինի կենակցութեան: Արշալի մեծ զիւրութիւններ և ազատութիւն տրուի ամուսնանալու գործում և որքան քանայ անուանական ամուսնիներն թիւն, այնքան աւելի կը վաստակի երկիրը և կը բարձրանայ հասարակական բարոյականութիւնը:

Յունիսի վերջերին Կաղան քաղաքում տեղի ունեցաւ մի շատ յանդուգն գողութիւն — Կաղանի մայր եկեղեցւոյ ուրիշ թանկագին պատկերների և եկեղեցական սպասների թւում դողացուեց Կաղանի Առտուածածնայ թանկագին անանկուռ պատկերը, որն իբրեւ հրաշագործ, մեծ հուշակ էր վայելում ամբողջ Ռուսաստանում, ունէր առանձին սահմանուած տօն և այդ պատկերների պատճէնների անուշով շինուած կան բազմաթիւ տաճարներ: Պատկերանութեանը թէև յաջողուեց գտնել յանցաւորների յետքը, բայց բուն յանցաւորները կարողացան փախուսաւ տալ և յայտնուեց, որ պատկերի անուշքներն ու ոսկեայ զարդերը կողոպտելուց յետոյ, պատկերը պատռուել և վառել են:

Մի քանի օրեց յետոյ, այն է յուլիսի 13 ին Սարատով քաղաքի «Գոր» արուարձանում, ինչպէս այդ մասին գրում են Ս. Պետերբուրգում հրատարակուող «Ռուս» թերթին (յուլիս 19 № 216) վաղ առաւօտեան լուր է տարածուել, որ Սոկոլով կոչուած օտարի գլխին յայտնուել է Կաղանի Ս. Առտուածածնայ պատկերը: «Ոմանք ասում էին, որ այդ այն պատկերն է որը գողացուեց, իսկ միւսները պնդում էին, որ նոր յայտնուած պատկերը Կուրսկ քաղաքիցն է: «Ռուսիոէ տլով» թերթի թղթակցի ասելով Սարատովի ընտելիներն ահազին լամբերով սկսան հաւաքուել Սոկոլով օտարի գլխիւնը, որը շուտով ծածկուեց հազարաւոր մարդկանցով: Եւ իրաւ լերան դադաթին կար երկաթեայ սովորական մի խաչ փայտագոյն ներկուած, ինչպէս սովորաբար լինում են գերեզմանատաների լուռերը, սրի մէջ տեղում կար փոքրիկ խորան և դրանում Կաղանի ս. Առտուածածնայ պատկերը, որի երկարութիւնը հազիւ մի քառորդ սրշին էր, նկարուած խնկենու տախտակի վերայ: Պատկերի առաջ վառուած էր կանթեղ: Հաւաքուած ժողովուրդը երկրպագութիւն էր տալիս պատկերին. կանայք քաշ էին տալիս ծծիկեր երեխաներին և զառամեալ ծերերին:

Պատկերի տակ թափում էին դրամներ և շատ շուտով արծաթեայ և պղնձեայ փողերի բլուր կազմուեց. իսկ խաչից կախոտած էին քաթանի և չթի կտորներ և ժապաւէններ, որ բերում էին շրջականերից: Այստեղ խկոյն դիրքեր դրաւեցին փոքրիկ խաչեր, կրօնական բովանդակութիւն ունեցող գրքոյկներ և պատկերներ ծախողները, իսկ կարգ պահպանելու համար կանչուեց ոստիկանութիւն:

Ո՞վ և արդեօք ի՞նչ նպատակով է դրել խաչն ու պատկերը, դեռ պարզուած չէ: Առ այժմ յայտնի է միայն այն, որ խաչը դնուել է նախքան թաց երեկոյին երկաթաժառռի խաչութիւններից մինում, որ գնողը եղել է մի ինչ որ պարոն՝ մաքսառու պաշտօնէի համադրեստով:

Ահա այդ պարոնը մի բանւորական զգեստ ունեցող բնկերի հետ միասին կառքով բերել են խաչն ու պատկերը յիշեալ սարի գլուխը, տնկել այնտեղ և գնացել: Անյայտ պարոնին այժմս որոնում է ոստիկանութիւնը: Այդ պատկերի յայտնուիլը ժողովրդի մէջ առաջ է բերել դանադան պատմութիւններ: Յուլիսի 13 ին տեղական իշխանութեան կարգադրութեամբ պատկերը վերցրել են իրեն աեղից:

Դոյնպիսի մի յանդուգն գողութիւն կատարուեց նաև մեզ մօտ՝ կովկասում Վրաց հռչակաւոր «Գէլաթի» վանքում:

Այդ վանքը գտնւում է Քութայիսի մօտ Տղվիբուլի երկաթուղու գծի վերայ՝ Քութայիսից 20—24 վերստ հեռու և նոյն նշանակութիւն ունի Իմերէթիայի համար, ինչ որ Մցխէթի մայր եկեղեցին Քարթլինայի համար: Վանքը գտնւում է անտառապատ մի սարի գագաթին մօտ, հրաշալի դիրք ունի, մաքուր օդ և լաւ ջուր: Այդտեղ են նստել Իմերէթիայի արքեպիսկոպոսներն ու առաջնորդները, այդտեղ են օծուել Իմերէթիայի թագաւորները և այդտեղ են գտնւում Իմերէթիայի նշանաւոր հնութիւնները: Աւազակութիւնը տեղի է ունեցել երեկոյեան ժամերգութեան ժամանակ, ինչպէս այդ տեղի ունեցաւ սրանից մի քանի տարի առաջ Թիֆլիզի մօտակայ վրաց ու Անտօնի վանքում: Լրագիրներն յայտնեցին, որ գողացուած է Իմերէթիայի թագաւորների թագը, թամար թագուհու ականակուռ կօշիկը, կաթողիկոսների և Դաւիթ վերաշինող թագաւորի մատանիները—եկեղեցական ուրիշ նշանաւոր հնութիւնների և մօտ 300 ռուբլի դրամի հետ: Վերջը յայտնի եղաւ, որ թագն ու մատանիները գողացուած չեն և աւազակներին գտնելու համար խիստ միջոցների են դիմած, բայց մինչև օրս հետախուղութեանց հետևանքները դեռ յայտնի չեն: Յանկալի է,

որ եկեղեցական հնութիւնները մեզանում մեծ զգուշութեամբ պահպանուին և այդ բանին յաակացուն յարմարաւոր և ապահով խորաններ, որպէս զի ապահով լինին ամեն սրբութիւն մօռացած աւազակների ակորժակից, աւազակների, որոնք տաւաքաղաքաբար մեր և մեր ժամանակի ծնունդն են:

ԿԸԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

Արարատի ընթերցողներին արդէն յայտնի է, որ Ֆրանսիայում անցեալ տարուանից կառավարութիւնը խիստ միջոցների դիմեց միաբանական դպրոցների դէմ, շատ միաբանութիւններ, որոնք օրինական ձևով գոյութիւն չէին առել, ցրուեցան և ահագին թուով դպրոցներ փակուեցան, որոնց ուղղութիւնը վնասակար ճանաչուեց հասարակապետութեան շահերին: Թէև այս հալածանքը սկիզբ առաւ դեռ հանդուցեալ Լևոն XIII Պապի կենդանութեան ժամանակ, բայց երբէք այն չափերի չը հասաւ և այնպիսի ուր կերպարանք չըստացաւ, ինչպէս այժմս:

Պապականութիւնը՝ բացի անսխալականութիւն հրատարակելուց, բացի պապերին Քրիստոսի փոխանորդ համարելուց երկրիս վերայ, միշտ ձգտել է անկախ և բարձր լինել աշխարհի իշխաններից և տիրել ու ստրկացնել նրանց պապական հեղինակութեան առաջ:

Կար ժամանակ, երբ պապերին յաջողուեց իրենց փառասիրութեան իրագործումը և նրանք աներկիւղ կերպով բանադրելով գերմանական, ֆրանսիական, իսպանական և այլ երկիրների թագաւորներին և իշխաններին, հարկադրում էին շտապել Հռոմ, շաբաթներով ոտաբօրիկ կանգնել Վատիկանի դռներին և երկար ապաշխարանքից ու պապի հողաթափին համբուրելուց յետոյ միայն, վերստանալ իրենց իշխանութիւնը երկրի վրայ Աստուծոյ անսխալական փոխանորդից և վերադառնալ իրենց երկիրները:

Վիսաւորապէս իշխելու տենչանքով էին յայտարարուած խաչակիրների արշաւանքները միջին դարերում, նոյն նպատակաւ սահմանուեց ինկուիզիցիան և նրա խիստ գրաքննութիւնը և Աւետարանի սպասաւորները միմիայն փառասիրութեան հա-